

KİTABXANAŞÜNASLIQ

UOT 02.-027.21;

02: 001. 8

AZƏRBAYCAN KİTABXANALARININ METODİK TƏMİNATININ
İNKİŞAFININ EFEKTLİYİ MEYLLƏRİ

X.İ.İSMAYILOV

*Bakı Dövlət Universiteti**azla_hi@hotmail.com*

Metodik fəaliyyətin səmərəliliyi məqsədi ilə bir sıra tədqiqatlar həyata keçirilir.

Təqdim olunan məqalədə aparılan tədqiqatlardan danışılmış, kitabxanaların metodik təminatının müasir nəzəri məsələləri, mövcud problemlər, onların aradan qaldırılması yolları təhlil edilmişdir. Məqalədə diqqəti cəlb edən əsas məsələlərdən biri ondan ibarətdir ki, ölkənin ayrı-ayrı metodik mərkəzlərinin- kitabxanalarının fəaliyyətinə münasibət bildirilmiş, nəzəri səviyyədə mövcud problemlər şərh edilmişdir.

Açar sözlər: metodik təminat, kitabxana şəbəkələri, milli kitabxana, informasiya funksiyası, metodik fəaliyyətin keyfiyyətləri

Dünya təcrübəsində kitabxana işçiləri və görkəmli kitabxanaşünas alimlər özlərinin əsərlərində həmişə belə bir qənaətə gəlmişlər ki, metodik təminat işi kitabxana fəaliyyətinin olduqca vacib sahələrindən biri kimi, perspektivlidir və onun inkişaf etdirilməsi olduqca vacibdir. Metodik təminatın inkişaf etdirilməsi üçün kitabxanaların fəaliyyətində demokratik prinsiplərə əməl olunması, metodik təminatla məşğul olan müəssisələrə sərbəstlik verilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır. İndiyədək olan tarixi təcrübədən məlum olduğu kimi, kitabxanaların metodiki təminatında inzibati-amirlik işinin qabarıq şəkildə kitabxana təcrübəsinə tətbiq edilməsi metodiki işə olduqca mənfi təsir göstərmişdir. Odur ki, hər bir kitabxananın profilinə, oxucu qrupuna, yerləşdiyi əraziyə, idarə müəssisələrin sayına və ümumiyyətlə, onu əhatə edən mühit və şəraitə uyğun olaraq müstəqillik verilməlidir. Həm də bu müstəqillik və demokratik münasibət müasir dövrün tələbləri nəzərə alınmaqla həyata keçirilməlidir. Xüsusilə kitabxanaların fəaliyyətində yeni progressiv məqamlar həlledici stimül olmaqla yeni progressiv forma və metodlardan geniş istifadə olunması kitabxana ictimaiyyəti tərəfindən birmənalı qəbul olunmalıdır. Bunlara uyğun olaraq bütün kitabxana şəbəkələri və sistemləri üçün həm ümumi həm də ayrı-

ayrı kitabxana şəbəkələri və sistemləri üçün xüsusi sənədlər, o cümlədən təlimatlar, qaydalar, sərəncamlar, metodik tövsiyələr və s. hazırlanmalı, muzakirə edilməli və qəbul olunmalıdır.

Bütün bu metodiki sənədlərin hazırlanmasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 6 oktyabr tarixli 3072 sayılı sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında kitabxana–informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət proqramı”nda “Kitabxanaların elmi-metodiki və elmi-tədqiqat fəaliyyətinin stimullaşdırılması”, sahəyə aid ədəbiyyat nəşrinin genişləndirilməsi problemləri nəzərə alınmaqla milli ruhda tərtib olunmuş sənədlər hazırlanmalıdır. Bu proqramdan irəli gələn kompleks sənədlər paketinin hazırlanması hazırda çox vacib məsələlərdən biri olmalıdır. Bu vacib sənədlər olmadan heç bir metodik təminat sistemindən və kitabxana işinin inkişafından, əhaliyə kitabxana–informasiya xidmətinin səmərəli həyata keçirilməsindən söhbət gedə bilməz. Odur ki, Azərbaycan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Respublika eksperimental baza kitabxanası olan M.F.Axundov adına Milli Kitabxana, həmçinin Respublika əhəmiyyətli sahəvi kitabxanalar dünya təcrübəsinə əsaslanaraq bütün sahələr üzrə metodiki işləmələr hazırlamalıdır (6, 7-30).

Kitabxana işinin metodiki təminat sisteminin bütün inkişaf mərhələlərində metodiki sənədlərin təminatı məsələləri həmişə olduqca aparıcı mövqeyə malik olmuşdur. Bu məsələ həm dünya alimlərini, xüsusilə rus alimlərini və praktiklərini də həmişə düşündürmüş və ona diqqət vermişlər. O cümlədən Azərbaycanın kitabxanaşünas alimləri və təcrübəli kitabxana işçiləri və praktikləri də bu məsələ ilə bağlı öz fikir və mülahizələrini elmi praktik konfranslarda və elmi araşdırmalarında həmişə vurğulamışlar. Son dövrlərdə kitabxana işinin inkişafına dövlət qayğısı əsaslı şəkildə geniş vüsət almışdır, bir sıra qəbul olunmuş sənədləri o cümlədən “Kitabxana işi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu” (1998) “Azərbaycan dilində Latin qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” (2004) Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət proqramı (2008) və s. bu qəbildən olan Dövlət sənədləri mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycanda kitabxana işinin inkişaf meyilləri məhz bu son direktiv sənədlərə uyğun inkişaf etdirilməlidir.

Kitabxanaların metodik fəaliyyəti, onun əsas mahiyyəti yaranması və inkişafı problemi xarakteri kitabxanaçı əməyinin digər növünə və proseslərinə təsirini, kitabxana quruculuğunun bütün mərhələlərində həmişə diqqəti cəlb etmiş ümumi işin istiqamətləndirilməsinə təsir göstərmişdir. Metodik fəaliyyətin bütün mərhələlərində belə bir tendensiya mövcud olmuşdur ki, kitabxana proseslərinə metodiki təsir həmişə aktiv və olduqca təsirli olmuşdur.

Bir sıra rus mənbələrində metodiki təminat işinin həm keyfiyyət, həm də kəmiyyət baxımından Sovet dövründə 40-cı illərdə daha geniş formada inkişaf etdiyi göstərilir. Görkəmli rus kitabxanaşünası R.L.Qordon metodiki fəaliyyə-

tin həyata keçirilməsi zamanı xarakterik cəhətləri qiymətləndirərkən göstərmişdir ki, metodiki təminat zamanı onun ümumi işə, kitabxana işinin ayrı-ayrı proseslərinə çox böyük təsiri vardır və yeni forma və üsulların müxtəlif növləri meydana çıxır. Xüsusilə kitab fondunun tərkibi və kataloqlaşdırmada oxucuların sayının artırılmasında sahəvi ədəbiyyatın verilməsində, kütləvi tədbirlərin keçirilməsində, səyyar kitabxana fondlarında işin təşkilinə əsaslı təsir göstərir (3, 17).

Son illərdə kəmiyyət dəyişiklikləri ilə yanaşı metodist əməyinin keyfiyyətliliyi məsələsi, yəni metodiki işin kitabxana işinə təsiri ilə ölçülür. İşin keyfiyyətliliyinin nəzarətə götürülməsi son illərdə kitabxana-informasiya müəssisələrində baş verən radikal yeniliklər və dəyişikliklər, yeni kitabxana-informasiya texnologiyalarının və kitabxana proqramlarının tətbiqi ilə əlaqədardır. Ona görə də, Respublikamızda olan bütün kitabxana şəbəkələri və sistemlərində çalışan metodistlər dövrün tələblərinə uyğun olaraq, dünya təcrübəsində əldə edilmiş yenilikləri öyrənməklə onları respublika kitabxanalarının təcrübəsində tətbiq etməlidirlər. Xüsusilə ixtisaslaşdırma kurslarında, treynqlərdə, seminar və metodiki müşavirələrdə kitabxana işçiləri ilə tanış olmalı və yenilikləri mənimsəməlidirlər. Hazırda kitabxana işi sahəsində dünya təcrübəsi olduqca sürətlə inkişaf edir ki, Azərbaycan kitabxana ictimaiyyəti bu inkişafdan geri qala bilməz. Kitabxanaların metodik təminat sahəsindəki yenilikləri, axtarışları iki cəhətdən nəzərdən keçirilir.

- qabaqcıl təcrübənin yaradıcı təfəkkürlə əlaqələndirilməsinin gücləndirilməsi: kitabxana işçilərinin özlərinin istifadə olunmamış daxili imkanlarından istifadə etməklə oxuculara xidmət işinin keyfiyyətli olmasına yönəltməlidirlər.

- ikinci tədqiqat işlərinin ümumi diapozonunun genişləndirilməsi, elmin əsaslandırılmış təkliflərin tənzimləndirilməsinə yönəltməklə kitabxana işinin müxtəlif tərəflərinə tətbiqi nəzərdə tutulmalıdır.

Son illərdə Rusiyanın bir sıra kitabxanalarında “kitabxana sistemlərinin optimal fəaliyyətinin problemlərinin tədqiqat prinsipləri” tədqiq olunur, öyrənilir. Bu problemlə bağlı bir sıra məqalələr və yazılar dərc olunmuşdur. Xüsusilə, “kitabxana sistemlərinin işinin qiymətləndirilmə metodları və ümumi və spesifik kriteriyaları” (сб.науч.трудов вып 3, Л.1993), (kitabxana sistemlərinin fəaliyyəti prosesinin öyrənilməsi üzrə eksprementlərin aparılması сб. науч. трудов вып 5, Л.1994) və s.) və əlbəttə s. belə nümunələr göstərmək olar. Belə problemlərin öyrənilməsi və tədqiqata cəlb olunması Respublikamızın kitabxana ictimaiyyəti tərəfindən aparılmalı və eksperimentlər qoyulmalıdır (1).

Kitabxana fəaliyyətinin effektivliyinin qiymətləndirilməsi kriteriyasının başa düşülməsi, demək olar ki, yoxdur və təbii ki, bu da metodiki işin nəticəsinin ölçülməsini çətinləşdirir. Vahid bir ölçünün olmaması işi öz-özlüyündə kitabxanaçı əməyinin qiymətləndirilməsində çətinlik törədir. Metodiki işin nəticələrinin qiymətləndirilməsi üçün müxtəlif versiyalar və variantlar mövcuddur. Belə ki, bəzi kitabxana işçiləri və kitabxanaşünas alimlər metodiki işin

nəticələrini və metodiki bilikləri kitabxana işçilərinin ixtisasartırma kurslarında, seminarlarda, öz iş yerlərində göstərdikləri aktivlik və işə olan hədsiz maraqlarından, xüsusi ədəbiyyatların həmçinin ixtisas ədəbiyyatlarının əldə edilməsi və öyrənilməsi, xüsusilə metodiki işləmələrin oxunması yolu ilə əldə edirlər. Metodiki təminatın effektivliyinin yüksəldilməsinin vacibliyinə bir çox kitabxanaşünas alimlər xüsusi diqqət yetirmişlər. Görkəmli kitabxanaşünas alim A.N.Vanlev kitabxana fəaliyyətində effektivliyin öyrənilməsinin üç növünün istiqamətinin olduğunu qeyd edir. O göstərir ki, kitabxanalara vahid rəhbərliyin metodik təminatında vahid sistemin yaradılması, ƏET–nın (əməyin elmi təşkili) tətbiqi və kitabxanaların metodiki təminatında daha mütərəqqi formalardan istifadə edilməsi çox vacib şərtlərdən biri olmalıdır (3,17).

SSRİ dövründə bir çox kitabxana şəbəkələrində və sistemlərində kitabxana işinin effektivliyinin öyrənilməsi məqsədilə xüsusi tədqiqatlar aparılmışdır. Bu tədqiqatlar 70-80-ci illərdə daha geniş şəkildə aparılmışdır. Xüsusilə, SSRİ DÜETK (Dövlət Ümumi Elmi-Texniki Kitabxanası) Sibir şöbəsinin və Çelyabinsk mədəniyyət insitutunun apardığı tədqiqatlar kitabxanaların metodiki təminatı ilə bağlı xüsusi maraq doğurur. Əlbəttə, bu gün Azərbaycanda bu kimi tədqiqatların aparılması olduqca vacibdir. Müqayisə üçün qabaqcıl ölkələrin kitabxana təcrübəsini götürsək Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətində yüksək səmərəlilikdən danışmaq çətinidir. Xüsusilə metodiki təminat işində çoxlu nöqsanlar və çatışmazlıqlar hökm sürür. Rusiyada və digər ölkələrdə kitabxana fəaliyyətinin effektivliyinin öyrənilməsi və tədqiqi kimi tədbirlə ölkədə fəaliyyətdə olan Respublika səviyyəli kitabxanaların, demək olar ki heç birinin gündəlik fəaliyyətində nəzərə çarpmır. Belə olan halda nəinki səmərəli iş fəaliyyətindən, hətta orta səviyyəli işdən danışmaq yerinə düşməzdi. Odur ki, Respublikamızın kitabxanaşünaslıq və informasiya mərkəzi olan Milli kitabxana, həm də bütün metodiki əlaqələndirmə mərkəzi olduğunu nəzərə alsaq, Milli kitabxana belə tədbirləri və tədqiqatları eksperimentlər kimi tədqiq etməsi və təcrübə kimi yaymalıdır. Milli Kitabxananın özünün elmi-metodiki şöbəsində ciddi islahatların aparılması vaxtı isə çoxdan çatmışdır. Milli Kitabxana Respublikamızda özünün ənənələri olan, Azərbaycanın bütün kitabxana şəbəkələri və sistemləri üçün metodiki mərkəz kimi həm də qabaqcıl təcrübə məktəbi kimi həmişə öndə getmiş kitabxanalara daim köməklik göstərmişdir. Milli Kitabxana müstəqilliyin ilk illərində istər fondun komplektləşdirilməsində, əhaliyə yeni latın qrafikasında xidmət göstərilməsində, həmçinin metodiki işin təşkilində bir sıra problemlərlə qarşılaşmışdır. Bu problemlərin obyektiv və subyektiv səbəbləri vardır (5).

Metodiki təminat işinin həyata keçirilməsində də problemlər vardır ki, bu gün həmin problemləri, bizə belə gəlir ki həll etmək mümkündür və milli kitabxananın kollektivi buna qadirdir. Ona görə də, ilk növbədə metodiki fəaliyyətin idarə olunmasının yeniləşdirilməsi ön plana çəkilməlidir.

Görkəmli rus alimləri İ.M.Suslova və A.İ.Pasinin fikrincə, idarəetmə özündə əsasən rəhbərlik, inzibati, idarəetmə və nəzarət funksiyalarını nəzərdə

tutursa, menecment idarəetmədə müasir elmi bilikləri, dünya təcrübəsinin demokratik iş üsullarını, əməyin elmi təşkilini nəzərdə tutan, bu sahədə mütərəqqi ideyaların sintezini təşkil edən konsepsiyadır (7, 5). Odur ki, bütün kitabxana şəbəkələri və sistemləri üçün metodiki təminat işinin yeni konsepsiyaları işlənilməsidir. Bunun üçün, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, ilk növbədə milli kitabxananın elmi metodiki şöbəsinin kadr potensialına yenidən baxılması və kadr potensialının kitabxana işinə dair yeni təfəkkürə malik olması, yeni kitabxana texnologiyalarını mükəmməl bilən səriştəli və təcrübəli işçilər, metodistlər işə cəlb olunmalı, elmi-metodiki şöbənin xüsusi prespektiv iş planı tərtib edilməli və ona nəzarət gücləndirilməlidir. Milli kitabxana, metodiki əlaqələndirmə mərkəzi kimi, metodik təminat sisteminə cəmiyyətdə açıq sistem kimi baxmalı, onun fəaliyyətində metodiki mərkəzlərlə yanaşı, kitabxana işi üzrə ictimai təşkilatların elmi, mədəni, təhsil müəssisələrinin, dövlət təşkilatlarının və digər maraqlı qurumların iştirakı vacibdir.

M.F.Axundov adına Milli Kitabxana, onun, Kitabxanaların metodiki şöbəsi təkcə metodiki işi əlaqələndirmək yox, həm də ona ardıcıl olaraq nəzarət etməli, həyata keçirilən metodiki işin keyfiyyətliliyinə cavabdeh olmalıdır. Metodiki təminatla bağlı eksperimentlər və tədqiqatlar qoyulmalıdır. Çünki işin keyfiyyətli həyata keçirilməsi, ilk növbədə ona, nəzarət edilməsindən daha çox asılıdır.

Əlbəttə işin keyfiyyətinin yoxlanılması və ona nəzarət edilməsi, eksperimentlərin qoyulması mürəkkəb bir məsələdir. Hətta hər hansı şəbəkə və ya sistem yox, hətta kiçik bir kitabxanada belə keyfiyyətliliyi yoxlamaq üçün eksperimentlərin aparılması ciddi çətinliklər olduğunu göstərir. Belə ki, bütövlükdə metodiki təminat işinin çoxşaxəli və əhatəli olduğunu nəzərə alsaq, müxtəlif səviyyələrdə görülən işin çox çətin problemləri ortaya çıxır. Xüsusilə müxtəlif səviyyəli metodik mərkəzlərin işinin müxtəlif aspektli olması və hər birinin özünün iş prosesini nəzərə alsaq onun mürəkkəb bir proses olduğu diqqəti cəlb edir. Odur ki tədqiqat problemlərinin öyrənilmə və eksoelementlərin aparılması xüsusi hazırlıq tələb edən bir prosesdir. Son illərdə Respublika səviyyəli kitabxanaların heç birində effektiv üzə çıxarılması üçün demək olar ki, heç eksperiment və ya tədqiqat aparılmamışdır. Belə olan halda ümumi inkişafın metodiki işin keyfiyyətindən danışmaq yersiz olardı. Odur ki, kitabxanaların metodiki fəaliyyətində “Azərbaycan Respublikasında kitabxana–informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət proqramı”nın tələblərinə uyğun radikal addımların atılması olduqca zəruridir. Respublika Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Milli Kitabxana və Respublika əhəmiyyətli sahəvi kitabxanalar, onların elmi-metodiki şöbələri bu sərəncamdan irəli gələn məsələləri ciddi şəkildə araşdırmalı və buna uyğun olaraq hər bir şəbəkə üçün uzunmüddətli inkişaf planı hazırlanması və konkret tədbirlər həyata keçirilməlidir. Bu tədbirlərin başlıca məqsədi Azərbaycan Respublikasında metodik təminat fəaliyyətinin optimallaşdırılması elmi cəhətdən əsaslandırılmış təkliflərin hazırlanması və tətbiq edilməsindən ibarət olmalıdır.

Əlbəttə, belə təkliflərin və işləmələrin hazırlanması ilk dəfə olaraq Müstəqil Azərbaycan Respublikasında kitabxana təcrübəsində ayrıca bir sahənin işinin tədqiqinə və öyrənilməsinə həsr olunmuş tədbir kimi qiymətləndirilə bilər. Belə elmi işləmələr əlbəttə bütün şəbəkələri və sistemlərinin bütün səviyyələrini Respublika kitabxanalarından tutmuş, rayon və kənd kitabxanalarını əhatə etməklə bütün metodik mərkəz kimi fəaliyyət göstərən sistemləri əhatə etməlidirlər. Belə işləmələrin həyata keçirilməsində bütün şəbəkə və sistemlərin metodiki fəaliyyətlərinin qarşılıqlı və əlaqəli iş aparmaları onların apardığı tədbirlərin müəyyən bir mərkəz tərəfindən koordinasiya olunması, lazım gəldikdə istiqamətləndirilməlidir. Yaxşı olar ki, belə metodiki işləmələr həm xüsusi zonalar üzrə, həm də ayrı-ayrı sahəvi kitabxanalar üzrə həyata keçirilsin. Zonalar üzrə həyata keçirilən tədbirlər yaxşı olar ki, “Azərbaycan Respublikası Regionların 2009-2013-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramına” uyğun nəzərdə tutulmuş iqtisadi rayonlar üzrə bölgüyə uyğun həyata keçirilsin. Belə bir bölgü Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 14 aprel 2009-cu il sərəncamında nəzərdə tutulduğu kimi aparılsa İcra Hakimiyyəti orqanları və digər yerli idarə və təşkilatlarda bu xeyirxah işdə kitabxana işçilərinə yardımçı ola bilərlər (4).

Metodiki təminat işinin effektiv olması onun təşkilindən, həyata keçirilməsindən, təcrübəli mütəxəssislərin işə cəlb olunmasından asılıdır. Təcrübəli mütəxəssislər dedikdə, söhbət uzun müddət kitabxanada çalışan, stajı olan işçidən getmir, əksinə yeni təcrübədən, yenilikçi yeni kitabxana proqramlarını bilən, xarici təcrübədən məlumatı olan rəqəmli kitabxanalar, elektron kataloqlar, məlumat-axtarış sistemlərinin müxtəlif aspektlərini mənimsəmiş insanlar bu işə cəlb olunmalıdırlar. Respublikada metodiki təşkilat işinin bütün aspektlərinin öyrənilməsi, onun tədqiq edilməsi və bu işin istiqamətləndirilməsinə ümumi rəhbərlik M.F.Axundov adına Milli Kitabxana tərəfindən aparılmalıdır. İndiyə qədər Respublikamızda metodiki fəaliyyətin ayrı-ayrı xırda aspektləri öyrənilsə də, hərtərəfli geniş və əhatəli tədqiqatlar və işləmələr aparılmamışdır. Azərbaycanda kitabxana fəaliyyətinin bu günkü durumu dünya təcrübəsində xeyli geri qalmasının bir səbəbi də metodiki təminat fəaliyyətinin özünün geri qalması və beləliklə kitabxana işinin inkişafına yardımçı ola bilməməsidir. Son illərdə bütün şəbəkələr üzrə metodik işlərin ezamiyyələrə, yerlərə gedə bilməməsi, xüsusilə Respublikamızın kənd yerlərində kitabxana işçiləri ilə görüşlərin keçirilməsində onlara yardım edilməsi yox dərəcəsidir. Belə olan təzədə yerlərdə kitabxana işinin inkişafından, irəlləyiş və yenilikdən danışmaq əbəs olardı. Azərbaycanda metodik təminatı müasir tələblərə cavab verən səviyyədə inkişaf etdirmədən kitabxanaların inkişafından yeni texnologiyaların tətbiqindən ümumiyyətlə kitabxanaların inkişafından danışmaq olmaz. Bir məsələni qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan kitabxanalarının iş təcrübəsində metodik vəsaitlərdən geniş şəkildə istifadə edilməsi olduqca zəif aparılır. Respublika əhəmiyyətli iri universal və sahəvi kitabxanalarda metodiki vəsaitlər və işləmələr demək olar ki hazırlanmır nəşr edilib yerlərə

göndərilmir. Bunun müqabilində yerlərdə xüsusilə MKS-lərdə, onların filial kitabxanalarında metodik vəsaitlər və işləmələrə uyğun yeni istiqamətlərdə texnologiyalara tətbiq olunmur. Bütün bu məsələlərin elmi cəhətdən əsaslandırılıb ortaya qoyulması və tətbiq edilməsi üçün Respublikada vahid sistem üzrə metodiki təminatın əsas istiqamətləri müəyyənləşdirilməli və tətbiq edilməlidir. Bunun üçün aparılacaq metodiki işin mahiyyəti dəqiqləşdirilməli, uzun müddət üçün aparılacaq tədqiqat işinin və keçiriləcək tədbirlərin perspektivləri planlaşdırılmalıdır. İlk növbədə metodiki işin funksiyaları, metodiki fəaliyyətin mahiyyəti, yəni pedaqoji, informasiya və təşkilati məzmunu açılmalıdır.

Belə tədqiqatlar aparılarkən, yəni metodiki fəaliyyətin mahiyyəti öyrənilərkən metodik mərkəzlərlə aparılan işin xarakteri və yerlərdəki əlaqələri Respublika səviyyəsində görüləcək tədqiqatlar onun yerlərdəki kitabxana şəbəkəsinə təsiri, xüsusilə kütləvi və sahəvi kitabxanalara təsiri öyrənilməklə metodiki işin üç əsas forması nəzərdən keçirilməli və bunların hər biri ayrı-ayrılıqda aparılacaq işin əsas mövzusu kimi tədqiqata cəlb olunmalıdır.

Odur ki, metodiki tədqiqatlar, təkliflər ayrı-ayrı mərkəzlər tərəfindən nəşr olunan bütün materiallar birinci bu mərhələlərdə olmalıdır.

Birinci mərhələ:

- Kitabxanaların fəaliyyətinin təhlili üçün şəhər, rayon və kənd kitabxanasına ezamiyyələr yolu ilə gedişlər və onlara praktiki köməkliyin göstərilməsi.

İkinci mərhələ:

- Kitabxana işçilərinin ixtisasartıma sistemində iştirak etmək və bütün kitabxanaların bu işə cəlb edilməsini işə ayrıca mərhələ hesab etmək olar. Bizim fikrimizcə, metodiki fəaliyyətin formaları, müxtəlif səviyyələrdə olan mərkəzlərin işindən və onların profilindən asılıdır. Ona görə də metodiki işin konkret bir aspektinin öyrənilməsi, belə düşünürük ki, problemin öyrənilməsində onun daha səmərəli olduğunu göstərir.

Metodiki fəaliyyətin tədqiqinin ikinci mərhələsində onun effektivliyinin ayrı-ayrı kitabxanaların metodik fəaliyyətinin öyrənilməsində ixtisasartımadan tutmuş metodiki vəsaitlərdəki nəzərə alınmalıdır. İlk növbədə metodiki mərkəzlərin, peşəkar işçilərinin tədqiqatda iştirakı, Respublika səviyyəsində onların müqayisəli təhlilini aparmaqla müəyyən nəticələr əldə etməkdən ibarətdir. Pərakəndə nəticələrin təhlilinin aparılması metodik fəaliyyətin bütövlükdə qiymətləndirilməsinə imkan verə bilməz. Bəzi tədqiqatlar göstərir ki, onun həyata keçirilməsində birinci mərhələdə yəni aparılan işin kəfiyyətliliyi ilk növbədə metodik vəsaitlərdən istifadə edilməsi və ya metodik vəsaitin özünün hazırlanmasından xeyli asılıdır.

Ona görə də, hər iki mərhələ və ya prosesin öyrənilməsi müəyyən vaxt çərçivəsində yəni uzun müddətdə həyata keçirilməlidir. İstər Respublika, istərsə də regionlar üzrə metodiki təminat işinin kəfiyyətliliyini yuxarıda göstərilən hər üç formada öyrənərkən qabaqcadan hazırlanmış ölçü vahidləri və meyarları müəyyənləşdirilməlidir.

Bu zaman müxtəlif səviyyələrdə kitabxanaların metodik təminatının çoxillik iş təcrübəsinin nəzərə alınması, həmçinin əvvəlki illərdə aparılan tədqiqatların nəticələrinin əsas götürülməsi, effektivliyin başlıca sahələri, metodiki təminatın əsas istiqamətləri, həmçinin tətbiq olunan tədqiqatın praktiki səviyyəsi, metodik mərkəzlərin təklifləri nəzərə alınmalıdır. Bu cür yanaşma istiqamətində metodiki fəaliyyətin yuxarı orqanlar tərəfindən, həmçinin praktiki kitabxana işçiləri tərəfindən qiymətləndirilməsi olduqca vacibdir. Hər iki səviyyədə tədqiq olunan materiallar qiymətləndirilir, ümumi yanaşma, tədqiqatın öyrənilmə və istiqamətləndirmə səviyyəsi müəyyənləşdirilir. Bütün bu deyilənlər metodiki təminat işinin effektivliyinin və keyfiyyətinin öyrənilməsi problemləri ilə bağlı dünya təcrübəsində olan bəzi mülahizə və fikirlərə əsaslanaraq Azərbaycanda kitabxanaların metodik təminat işinin həm təcrübi, həm də nəzəri məsələlərinə həsr olunmuşdur. Eyni zamanda Azərbaycanda fəaliyyət göstərən bütün kitabxana şəbəkələri və sistemlərində metodik fəaliyyətin yaxşılaşdırılması və aparılan işin keyfiyyətliliyinin nəzərdən keçirilməsi, qiymətləndirilməsi və yeniliklərin tətbiq edilməsi olduqca vacibdir. Odur ki, kitabxana fəaliyyətinin əsas istiqamətləri müəyyənləşdirilməlidir. İlk növbədə metodik təminatın səviyyəsi və onun tətbiqinin və tətbiq üçün təkliflərin verilməsi nəzərdə tutulmalıdır.

İlk növbədə müasir texnologiyaların tətbiqi və kitabxanalara bu sahədə köməklik göstərilməsi oxuculara kitabxana-informasiya xidməti ilə bağlı yeni xidmət formaları və üsullarının öyrədilməsi, fonddan istifadə edilməsi, onun qorunması, bütövlükdə kitabxanalarda işin təşkili, kitabxanalarda təşkilati-metodiki işin aparılması və s. istiqamətləndirilməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika komitəsi. Kitabxana fəaliyyəti haqqında statistik müayinənin nəticələri barədə. Statistik bülleten. Bakı 2009, 87 s.
2. Эффективность методической деятельности библиотек // Сборник научных трудов. Ленинград, 1985. с.187
3. Ванеев А.Н. О путях повышения эффективности методического руководства// Библиотеки СССР, 1970. Вып. 46. Ленинград, с.16-29.
4. Azərbaycan Respublikası Regionlarının 2009-2013-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət proqramı. Azərbaycan Respublikası prezidentinin 14 aprel 2009-cu il tarixli fərmanı ilə təsdiq edilmişdir. Bakı, 2009, 13 s.
5. M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli kitabxanasının 2005-2010-cu illər hesabatları.
6. Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət proqramı /Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiya, Bakı Dövlət Universiteti, 2008, №2, s. 7-30.
7. Библиотечный менеджмент: (методическая работа). М.,1999, 16 с.

ТЕНДЕНЦИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ В РАЗВИТИИ МЕТОДИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ БИБЛИОТЕК АЗЕРБАЙДЖАНА

Х.И.ИСМАИЛОВ

РЕЗЮМЕ

В целях изучения эффективности методической деятельности библиотек проводятся ряд исследований. В данной статье исследована «Эффективность методического обеспечения библиотек», характеризуется система обеспечения методическими материалами основных направлений деятельности библиотек, в целом. В статье указано, что эффективность системы зависит от уровня ее организации и функционирования, ибо система работает результативно только тогда, когда ее отдельным элементам придают целенаправленный характер, т.е. научно обоснованное управление системой.

Ключевые слова: методическое обеспечение, сеть библиотек, национальная библиотека, информационная функция эффективности методической деятельности

EFFICIENCY TENDENCIES OF THE DEVELOPMENT OF METHODOICAL SUPPLY IN AZERBAIJANI LIBRARIES

Kh.I.ISMAYILOV

SUMMARY

A number of investigations are carried out with the aim of efficiency of methodical activity of libraries.

The article investigates the efficiency of methodical libraries, characterizes the supply of main directions of the library activity with methodical materials on the whole. It is noted that the efficiency of the supply system depends on the level of its organization and functioning, and the system functions effectively only when its separate elements receive some purposeful character, i.e. scientifically well-grounded management of the system.

Key words: methodical supply, network libraries, national library, information function of efficiency of methodical activity